

РОЗДІЛ 4 ТЮРКСЬКІ МОВИ

УДК 811.512.1

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.23.1.32>

ЗАСОБИ ВІДТВОРЕННЯ ЧУЖОГО МОВЛЕННЯ В ІНФОРМАЦІЙНИХ ЖАНРАХ ТУРЕЦЬКОЇ ІНТЕРНЕТ-ПУБЛІЦИСТИКИ

MEANS OF TRANSMISSION OF FOREIGN SPEECH IN THE INFORMATION GENRES OF TURKISH ONLINE JOURNALISM

Пілик В.В.,

orcid.org/0000-0001-8987-8845

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри тюркської філології

Київського національного лінгвістичного університету

У останні десятиліття значно посилюється інтерес мовознавців до використання мови комунікантами, що беруть участь у масовому спілкуванні, а тому з'являється все більше досліджень, які фокусуються на індивідуально-особистісних властивостях як мовця, так і реципієнта. Саме через мову висвітлюються їхні погляди, мислення, переконання, оцінки тощо. Очевидним є те, що вибираючи мовні засоби, автор орієнтується на свого адресата, намагається донести зміст максимально переконливо. Таким чином, засоби ефективного впливу на реципієнта, до яких належать одиниці комунікативного синтаксису, стають об'єктом пристальної уваги науковців. Аналіз теоретичного матеріалу за обраною темою засвідчує, що у сучасній українській тюркології бракує багатопланового вивчення формально-граматичних, семантико-синтаксичних та комунікативних особливостей сучасних турецьких інтернет-ЗМІ. У статті увага акцентується на тому, що інтернет-журналістика, будучи одночасно продовженням традиційної журналістики, є новою формою комунікації і має притаманні їй жанри та особливості. У медіатексті, який є формою писемного мовлення, часто містяться фрагменти усного спілкування, що передаються писемними засобами. Завдання прямої мови та слів автора, які її супроводжують, полягає у тому, щоб наблизити читача до ситуації усної комунікації. Саме пряма мова покликана відтворювати зміст повідомлення, передаючи при цьому характер мовця, лексичні та синтаксичні особливості мови, які демонструють емоційний стан і специфіку його мислення, робити друкований медіатекст живим і динамічним. Слова автора призначені для того, щоб підтверджувати наявність, факт мовлення, вказувати на те, кому належить репліка, називати комунікативну мету мовлення, описувати емоції, міміку чи жестикуляцію мовця, його інтонацію і гучність голосу, а також давати оцінку змісту мовлення. Таким чином, у статті розглядаються синтаксичні конструкції, які використовуються для відтворення чужого мовлення в інформаційних жанрах турецької інтернет-публіцистики. Зокрема, розглянуто схеми оформлення прямої мови, поєднання в одному реченні прямої і непрямой мови, а також досліджено конструкції з непрямой мовою.

Ключові слова: синтаксичні структури для відтворення чужого мовлення, інформаційні жанри інтернет-публіцистики, пряма мова, непряма мова, мовні засоби.

In recent decades, the interest of linguists in the use of language in the interaction of communicators has increased significantly, and therefore the individual and personal properties of the speaker and the recipient, their thinking, beliefs, evaluations, etc., attract more and more attention. It is obvious that choosing the language, the author focuses on the recipient, trying to convey the content as convincingly as possible. Thus, the means of effective influence on the recipient, which includes units of communicative syntax, become the object of close attention of scientists. The analysis of the theoretical material on the selected topic proves that modern Ukrainian Turkology lacks a multifaceted study of the formal-grammatical, semantic-syntactic and communicative features of modern Turkish internet mass media. The article focuses on the fact that Internet journalism, being at the same time a continuation of traditional journalism, is a new form of universal multimedia with its own genres and features. A media text, which is a form of written communication, often contains fragments of oral communication that are transmitted through written means. The task of direct speech and the words of the author that accompanying it is to bring the reader closer to the situation of oral communication. Direct speech is designed to reproduce the content of the message, while conveying the character of the speaker, lexical and syntactic features of language that demonstrate the emotional state and specificity of his thinking, to make the printed media text alive and dynamic. The author's words are intended to confirm the presence, the fact of speech, to indicate to whom the speech belongs, to name the communicative purpose of the speech, to describe the emotions, facial expressions or gestures of the speaker, his intonation and volume of the voice, as well as to give an assessment of the content of the speech. In the article the author analyses the syntactic structures used to reproduce foreign speech in the information genres of Turkish online journalism. In particular, the schemes of direct speech, the combination of direct and indirect speech in one sentence, as well as constructions with indirect speech, were studied.

Key words: syntactic structures for reproducing another's speech, informational genres of online mass-media, direct speech, indirect speech, language features.

Постановка проблеми. Особливості спі-віснування чужої мови та авторського контексту цікаві не лише у художній літературі, але й в інших сферах спілкування, зокрема й у медіа-дискурсі. Друкований газетний текст часто включає в себе фрагменти безпосереднього усного спілкування, відтворені писемними засобами. Проблема використання чужої мови у тексті знаходиться на межі синтаксису і стилістики, оскільки авторське висловлювання, що прийняло до свого складу інше висловлювання, має синтаксичні, стилістичні та композиційні норми для його часткової асиміляції, залучення до синтаксичної, композиційної та стилістичної єдності авторського висловлювання, зберігаючи водночас первинну самостійність (синтаксичну, композиційну, стилістичну) чужого висловлювання. У інформаційних матеріалах пряма і непряма мова відіграють важливу роль, оскільки вони є формами передачі чужої мови, яка в більшості випадків становить основу повідомлення новин. Мовні засоби, завдання яких полягає у відтворенні чужого мовлення, здійснюють своєрідну компресію тексту. Їхнє значення полягає в конденсації інформації, а також загостренні уваги читача до події. Зважаючи на те, що головною рисою інформаційних жанрів є точність і об'єктивність передачі інформації, то прагматичне навантаження таких текстів визначити важче, ніж, наприклад, художньо-публіцистичних, оскільки ставлення автора до описаної події в останніх, відображається через стилістичні засоби, а в інформаційних текстах – через відповідність всіх структурно-синтаксичних засобів комунікативній меті. Ефективним методом прагматизації текстів інформаційних жанрів є введення чужого мовлення.

Оскільки у сучасному світі глобальна мережа Інтернет є незамінною частиною життя будь-якого цивілізованого суспільства, стрімкого темпу розвитку в Туреччині набрали інтернет-ЗМІ. Зважаючи на тенденцію падіння попиту на друковані засоби масової інформації, а також на зростання частотності відвідувань інтернет-ЗМІ, які мають змогу оперативно надавати інформацію в режимі реального часу, для аналізу обираємо саме інтернет-публіцистику. Дослідження проводилось на матеріалах інтернет-газет Sabah, Dünya, Hürriyet, Cumhuriyet, Türkiye, Milliyet, Akşam.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Способи оформлення прямої та непрямої мови в турецькій мові розглядалися переважно в контексті загальних робіт з граматики та перекладу. Проблемою використання синтаксичних засобів для передачі чужого мовлення в українському

мовознавстві займалися І. Білодід, М. Каранська, В. Кодухов, Г. Чумаков, К. Шульжук та інші. Вчені дотримуються думки, що основними типами відтворення чужого мовлення є пряма і непряма мова. У реченнях з прямою мовою слова автора чергуються із синтаксичними конструкціями, які передають чуже мовлення. Х. Дацишин зазначає, що «пряма мова як засіб відтворення усного мовлення в друкованому медіатексті дає змогу наблизити реципієнта тексту до безпосередньої ситуації усної комунікації» [1, с. 5]. Пряме мовлення відтворює чужі висловлення з усіма їх граматичними, лексичними, стилістичними особливостями. Непряма мова – чужа мова, уведена в авторський текст як мова автора, стоїть після авторських слів, позбавлена індивідуальних особливостей мовлення конкретної особи, емоційного забарвлення [2, с. 366–367]. О. Селіванова визначає непряму мову як «спосіб уведення в текст, до авторської мови чужих висловлень зі збереженням їхньої змістової відповідності автора або оповідача разом зі словами автора» [3, с. 505]. Форма непрямої передачі чужого мовлення використовується в тому випадку, коли необхідно зберегти зміст чужого висловлювання без збереження його форми та інтонації. Як зазначає О. Пономарів, за допомогою непрямої мови автор стисло передає чиесь висловлювання, опускає вже відомі читачеві деталі, нецікаві чи неважливі для нього. Непряму мову використовують і тоді, коли немає потреби відтворювати своєрідність мовлення персонажів [4, с. 214]. Окрім згаданих варіантів у сучасному мовознавстві виділяють також невласне пряму та напівпряму мову, але вони більше характерні художнім текстам.

Постановка завдання: розглянути синтаксичні конструкції, які використовуються для відтворення чужого мовлення в інформаційних жанрах турецької інтернет-публіцистики.

Виклад основного матеріалу. Інформаційні жанри є основою ЗМІ, вони становлять основну частину масових інформаційних матеріалів. Їх називають головними носіями оперативної інформації, адже саме завдяки ним аудиторія отримує можливість здійснювати моніторинг найважливіших і найцікавіших подій у будь-якій сфері життя. О. Гарматій стверджує, що «тексти, які належать до інформаційних жанрів, в кількісному відношенні становлять основну частину масових інформаційних потоків» [5, с. 2]. Інформаційні тексти мають менш виражену прагматику, ніж тексти аналітичних чи художньо-публіцистичних жанрів. Найбільш поширеним інформаційним жанром в сучасних турецьких ЗМІ є газетно-інформаційна замітка та її різновиди.

Об'єктивність в турецьких інформаційних жанрах досягається завдяки прямій мові, що є основною і найточнішою формою відтворення чужого мовлення. Пряма мова доволі часто охоплює кілька речень, розміщується на початку або в кінці речення, має авторський коментар та вказівку на першоджерело інформації. Речення з прямою мовою у турецькому інформаційному медіа-тексті здебільшого будуються за такою формулою: джерело повідомлення – пряма мова – словоформа *diye* + дієслово говоріння. Наприклад, *İnönülüler*, “*Tarım sektöründeki su sorunu çözülmeli, yatırım yapılmalı*” *diye konuştu* – Жителі району Іньоню розповіли: «У секторі сільськогосподарства необхідно вирішити проблему нестачі води, необхідно залучити інвестиції». У ролі дієслова говоріння дуже часто виступає дієслово «*demek*», яке не потребує використання слова «*diye*» перед ним: *Erdoğan, Kılıçdaroğlu'na bizzat seslendi, "Bay Kemal sen neden susuyorsun?" dedi*. – Ердоган особисто звернувся до Киличдароглу: «Пане Кемаль, чому ти мовчиш?».

У інформаційних текстах пряма мова часто має таку структуру: джерело повідомлення – займенниковий прислівник *şöyle* + дієслово говоріння – пряма мова: *Erdoğan şöyle konuştu: "Bölgenin en güçlü ülkelerinden biri olan Katar ile attığımız adımlar bunun nişanesidir..."* – Ердоган сказав: «Кроки, які ми зробили разом з Катаром, що є однією з найпотужніших країн регіону, є показником цього...». Замість «*şöyle* + дієслово говоріння» може використовуватися вказівний займенник *şu* у необхідній відмінковій формі з дієсловом говоріння: «*şunu söyledi*», «*şunları söyledi*», «*şunu bildirdi*», «*şunu kaydetti*», «*şunu dedi*», «*şunları dile getirdi*», «*şu ifadelere yer verdi*», тощо.

Пряма мова може бути введена за допомогою одноафіксного ізафету, другою частиною якого є слова *ifade*, *şekil*, *iddia*, *çağrı*, *değerlendirme*, які поєднуються з дієсловом, утворюючи стійкий вираз, а першою – сама пряма мова: “*Böyle olduğunda yatırım, üretim ve istihdamın devam edeceğini ve pandemiden en az hasarla kurtularak karlı çıkacak ülkenin Türkiye olacağını biliyoruz. Önümüze bakmak için biraz sabır ve dayanışmaya ihtiyacımız var*” *ifadelerini kullandı*. – «Ми знаємо, що коли це станеться, далі існуватимуть інвестиції, виробництво та зайнятість, а Туреччина буде тією країною, яка отримає прибуток, позбавившись від пандемії з найменшою шкодою. Нам потрібно трохи терпіння та солідарності, щоб рухатися вперед», – сказав він. *Erdoğan, sözlerinin devamında, "Buna rağmen ülkemizdeki enflasyon artışı nispeten diğer ülkelerin altında*

kalmıştır” *iddiasında bulundu* – Ердоган додав: «Незважаючи на це, зростання інфляції в нашій країні залишалося нижчим, аніж в інших країнах». Подеколи можемо зустрічати поєднання цих варіантів в межах одного речення: “*Bugüne kadar CHP'nin başındaki zatin tehditlerinden neredeyse payını almayan kalmadı.*” *ifadesini kullanan Erdoğan, şunları kaydetti: "Ağzını her açtığında muhtarlarımızdan öğretmenlerimize, polislerimizden hakimlerimize, valilerimizden AK Parti seçmenine kadar herkese tehditler savuruyor*». – Ердоган, який сказав: «Майже не залишилося тих, хто ще до сьогоднішнього дня не отримав свою порцію погроз від голови Народно-республіканської партії», зауважив: «...Кожен раз, коли він відкриває рот, він погрожує всім без винятку: нашим старостам і вчителям, поліцейським і суддям, губернаторам і виборцям Партії справедливості та розвитку».

Окремо слід виділити речення, в яких поєднуються пряма і непряма мова. Такі речення будуються за різними схемами, зокрема: пряма мова – утворений від дієслова говоріння дієприкметник *-an/-en* – джерело мовлення – непряма мова: “*Ufuk Gemimizin Milli İstihbarat Teşkilatı'na hayırlı olmasını diliyorum.*” *diyen Başkan Erdoğan, Milli Savunma Sanayii alanında yapılan yatırımlara dair de önemli mesajlar verdi*. – Президент Ердоган сказав: «Я хочу, щоб наш корабель «Горизонт» гідно служив Національній розвідувальній організації», а також зробив важливі заяви щодо залучення інвестицій у галузь національної оборонної промисловості. Ця схема може мати зворотній порядок: непряма мова – утворений від дієслова говоріння дієприкметник *-an/-en* – джерело мовлення – пряма мова – дієслово говоріння: *Her alanda milletin yanında olduklarını gösterdiklerini ve göstermeyi sürdüreceklerini belirten Erdoğan, "Bununla birlikte sıkıntılar da yaşamıyor değiliz..." değerlendirmesinde bulundu*. – Ердоган, заявивши, що вони продемонстрували і надалі будуть демонструвати єдність з нацією у всіх сферах, сказав: «Ми не можемо стверджувати, що не маємо труднощів...». Прямій мові у цій схемі може передувати займенник *şu* (у потрібному відмінку) або *şöyle* з дієсловом говоріння.

Наступною виділимо схему: джерело повідомлення – непряма мова – дієприслівник на *-arak/erek*, утворений від дієслова говоріння – пряма мова – дієслово говоріння: *Tarım ve Orman Bakanı Bekir Pakdemirli, ekonomi ve enflasyondaki sıkıntılarının geçici olduğunu belirterek, "Sıkıntılar vardır ama bunların ağırlıklı bir kısmı pandemi, kuraklık ve dünyadaki dalgalanmalardan geliyor. İnşallah Türkiye bana göre bir 6 ay içerisinde*

bunların da üzerinden gelecektir.” dedi. – Міністр сільського та лісового господарства Бекір Пакдемірлі зауважуючи, що проблеми в економіці та інфляція тимчасові, сказав: «Проблеми є, але більшість із них є наслідком пандемії, посухи та нестабільності у світі. Я вважаю, що Туреччина зможе подолати їх за 6 місяців». Дієслово говоріння у цій схемі може замінюватися стійкими виразами на зразок: *değerlendirmede bulunmak, iddiada bulunmak, şekilde konuşmak, çağrıda bulunmak, yorumu uyararak*, які в поєднанні з прямою мовою утворюють однофіксний ізафет. Прямій мові може передувати займенник *şu* (у потрібному відмінку) або *şöyle* з дієсловом говоріння.

Відтворення чужого мовлення шляхом наведення прямої мови, тобто дослівної передачі завершеного висловлення мовця, забезпечує точність відтворення інформації. Покликання на чийсь слова може свідчити про прагнення автора повідомлення бути максимально достовірним у тому, що він подає реципієнту, або ж навпаки – маніпулювати сказаним кимось із метою агітації та пропаганди. О. Кравцова зауважує, що чужі коментарі в час такого інтенсивного зростання інформаційних потоків – важлива частина новини, своєрідний будівельний матеріал для виформовування тексту [6, с. 59]. Водночас, при повідомленні інформації важливою є лаконічність, тобто надання якнайповніших відомостей, при використанні якомога меншої кількості мовних засобів. Таким чином, синтаксичні засоби в інформаційних жанрах повинні використовуватися відповідно до закону мовної економії.

Непряма мова, яка є менш інформаційним та об'єктивним способом передачі чужого мовлення, використовується, коли немає потреби дослівно наводити висловлення, а важливо передати лише загальний зміст. Чуже мовлення у турецькій мові відтворюється переважно за допомогою розгорнутого додаткового звороту, утвореного на основі особового дієприкметника (-dik/-acak), та конструкцій з віддієслівними іменами (-ma). Розгорнутий додатковий зворот, який вводить непряму мову, часто супроводжується: а) дієсловами зі значенням говоріння: *söylemek* – казати, *bildirmek* – повідомляти, *belirtmek* – заявляти, *zann etmek* – заявляти, *dile getirmek* – заявляти, *kaudetmek* – зазначати, *açıklamak* – повідомляти, пояснювати, *zann etmek* тощо, які виконують функцію присудка: *Almanya Federal Meclis Üyesi Armin Laschet, Almanya'ya gelen başta Türkler olmak üzere yabancı kökenlilerin Almanya'yi zenginleştirdiğini ve ülke için başarılması zor işlere imza attığını söyledi.* – Депутат німецького

Бундестагу Армін Лашет зазначив, що іноземці, особливо турки, які приїхали до Німеччини, збагатили їхню країну та виконали складні завдання; б) дієсловами, що виражають ставлення мовця до висловлюваної думки або впевненість у своїх словах: *zann etmek* – вважати, *sanmak* – вважати, *ileri sürmek* – доводити, *nitelendirmek* – характеризувати; *iddia etmek* – стверджувати, заявляти, *savunmak* – доводити, *kabul etmek* – приймати, визнавати, *reddetmek* – заперечувати, *eklemek* – додавати, *itiraf etmek* – визнавати тощо: *Zelenskiy, Rus ordusunun Kiev yakınlarındaki bölgelerde 'soykırım' yaptığını iddia etti.* – Зеленський заявив, що російська армія здійснювала «геноцид» у регіонах поблизу Києва; в) дієсловами, які вказують на значущість твердження: *altını çizmek* – підкреслювати, *vurgulamak* – наголошувати, *dikkat etmek* – звертати увагу; *işaret etmek* – вказувати тощо: *Macron, Sahel bölgesinde terörle mücadele konusunda Biden'in aldığı kararlardan memnuniyet duyduğunu vurguladı.* – Макрон наголосив на тому, що задоволений рішеннями Байдена щодо боротьби з тероризмом у регіоні Сахель.

У реченнях з віддієслівним іменем на -ma, присудок найчастіше виражений дієсловами волевиявлення: *rica etmek* – просити, *istemek* – хотіти, просити, вимагати; *talep etmek* – вимагати; *talebinde / isteğinde bulunmak* – вимагати, просити: *İddia makamı, Erdoğan'ın vekilleri ve İçişleri Bakanı Süleyman Soylu'nun vekili Uğur Kızılcan'ın katılma taleplerinin kabul edilmesini talep etti.* – Обвинувачення вимагало задовольнити клопотання про залучення для участі у справі заступника Ердогана та заступника міністра внутрішніх справ Сулеймана Соїлу Угура Кизилджана.

Вказівка на джерело інформації, яка використовується для наголошення на авторитетності цього самого джерела інформації, подається у формі вставного речення “За словами ...” на початку речення. У турецькій інформаційній замітці джерело повідомлення вводиться в речення за допомогою післяйменника -a göre, конструкцій -dığına göre і -dığı gibi: *ABD medyasına göre, 180 sayfa olduğu belirtilen ve saldırganın yazdığına inanılan manifestoda, "siyasi elitlerin beyaz nüfusu azaltmak için göç ve diğer politikaları kullandığı belirtiliyor ve saldırganın mümkün olduğu kadar çok siyahiyi öldürme planı" yer alıyor.* – За даними американських ЗМІ, у 180-сторінковому маніфесті, який, як вважається, написав нападник, йдеться про те, що «політичні еліти використовують імміграційну та іншу політику для скорочення білого населення, а план агресора – вбити якнайбільше темношкірих людей». Meteorolijinin

bildirdiğine göre yarından itibaren şiddetli yağış bekleniyor – За прогнозами синоптиків, завтра очікується сильний дощ. SKAİ'nin İstanbul muhabiri Manolis Kostidis'in bildirdiği gibi, Türk ajansı şunları söylüyor: "Pserimos, Bodrum'un 8 kilometre güneybatısında yer alıyor". – Турецьке агентство пише: «Псерімос розташований за 8 кілометрів на південний захід від Бодрума» – повідомляє стамбульський кореспондент телеканалу SKAİ Маноліс Костідіс.

Використання цитати як частини авторського речення допомагає автору узагальнити те, що він вважає менш важливим, і точно відтворити те, що є важливим. Використання цитат здебільшого притаманне для заголовків інформаційних жанрів: Okan Burak: «Buradaki başarılarım olumsuz şeylerin çok üzerindedir». – Окан Бурак: «Мої досягнення тут явно переважають над негативними моментами».

Висновки. Таким чином, проаналізований матеріал доводить, що чуже мовлення в інфор-

маційних жанрах турецької журналістики передається у формі прямої мови, непрямої мови та цитат. За допомогою розглянутих синтаксичних мовних засобів, які беруть участь у передачі чужого мовлення, досягається актуальність, точність, оперативність, чіткість, документальність, об'єктивність інформаційних жанрів турецьких інтернет-ЗМІ. Непряма мова використовується для узагальнення інформації, яка є менш важливою. Вона дає можливість відтворювати чуже мовлення не дослівно, а в загальних рисах, передаючи при цьому зміст або тему повідомлення, не зберігаючи індивідуальні риси синтаксично-інтонаційної будови. Проведене дослідження доводить, що засоби відтворення чужого мовлення в електронних ЗМІ роблять текст повідомлення інформативним і переконливим. Вони привертають увагу читача, завойовують його довіру. Результати дослідження можуть бути корисними для подальшого вивчення особливостей турецьких Інтернет-ЗМІ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дацишин Х. Можливості прямої мови у відтворенні усного мовлення в друкованому медіа тексті. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Журналістські науки. 2018. № 896. С. 145-149. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpjn_2018_896_21
2. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. К. 2004. 408 с.
3. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля К, 2010. 844 с.
4. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови: підручник. 3-є вид. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2000. 392 с.
5. Гарматій О. В. Інформаційні жанри як пріоритетні у практиці інформантств. *Полїграфія і видавнича справа*. 2015. № 1 (69). С. 141–148. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pivs_2015_1_18
6. Кравцова О. Реалізація переповідності в публіцистичному тексті. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2019. VII(60). С. 59–63.